

К. В. Тішечкіна,

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БАГАТОЗНАЧНИХ ТЕРМІНІВ

Стаття присвячена дослідженню сільськогосподарської термінології. Розглянуто поняття «термін» та проаналізовано лексико-семантичні особливості деяких термінів аграрної галузі за допомогою словників української та англійської мов.

Ключові слова: термін, термінологія, сільське господарство, словник.

Статья посвящена изучению сельскохозяйственной терминологии. Рассмотрено понятие «термин» и проанализировано лексико-семантические особенности некоторых терминов аграрной отрасли с помощью словарей украинского и английского языков.

Ключевые слова: термин, терминология, сельское хозяйство, словарь.

The article deals with some agriculture terminology. Concept «term» is considered. Lexical peculiarities of some agrarian terms are analysed with used Ukrainian and English dictionaries.

Key words: term, terminology, agriculture, dictionary.

Дослідження галузевої термінології було і залишається в центрі уваги мовознавців.

Традиційно під терміном (від лат. *Terminus* – межа) розуміють слово або словосполучення, що позначає поняття якої-небудь спеціальної галузі знань або діяльності. Терміни – це одиниці природної або штучної мови (слова, словосполучення, сполучення слів і букв-символів, сполучення слів і цифр-символів), що володіють у результаті особливої свідомої колективної домовленості спеціальними термінологічними значеннями, досить точно і повно відображають основні, суттєві ознаки відповідних понять [3: 9].

Дослідженням питань перекладу та аналізу фахової сільськогосподарської термінології та науково-технічних термінів взагалі займалися вітчизняні вчені та дослідники: Горбунова Н., Кондратюк С., Колесник Н., Помігуєва Л., Семко Н. та ін.

Як зазначає Колесник Н., основною формою функціонування науково-технічної мови є спеціальна науково-технічна література. Стилстична ж організація тексту асоціюється, перш за все, з терміном, незалежно від класифікації самого тексту. Терміни спеціально призначені для передачі когнітивної інформації. Вони включаються в системні відносини з іншими термінами і прагнуть визначеності в даній області знання або діяльності [2].

Досліджуючи смислові зв'язки між компонентами англійських термінологічних словосполучень, Помігуєва Л. зазначає, що специфіка термінів як особливого лексичного розряду слів полягає в тому, що вони створюються в процесі виробничої і наукової діяльності і тому функціонують лише серед людей, що володіють відповідними науковими і виробничими реаліями, тобто макроконтекстом. Тому, на відміну від звичайних слів, однозначність яких в мовній комунікації забезпечується ситуацією або лінгвістичним контекстом, однозначність терміна регламентується екстралінгвістичним макроконтекстом або лінгвістичним мікроконтекстом [6].

Мета нашої роботи – проаналізувати лексико-семантичні особливості деяких термінів сільськогосподарської галузі в українській та англійській мовах.

Джерелами дослідження послужили дані 7 словників української, англійської та російської мов.

Серед досліджуваних лексем є терміни, які в різних словниках трактуються неоднаково, або мають декілька значень і декілька варіантів перекладу:

адаптація (СУМ 1, 19) – пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення; adaptation (Ling.; APCXC, 20; CORD, 2, DCO) *noun 1) something produced to adjust to different conditions or uses, or to meet different situations; 2) biology a characteristic of a plant or animal that makes it able to adjust to the conditions of a particular environment;*

adaptation or adaption (MED, 15) 1) [C] a book or play that has been made into a film, TV programme etc.; 2) [U] the process of changing something so that it can be used for a different purpose; 3) [U] the qualities that make it possible for plants and animals to deal with their environment;

адаптувати (СУМ 1, 19) – пристосовувати організм, органи чуття до умов існування, до оточення; adapt (Ling., DCO) to adjust to different conditions or uses, or to change to meet different situations; adapt (MED, 15) 1) [I] to change your ideas or behavior so that you can deal with a new situation; 2) [T] to change something to make it more suitable for a new use or situation; 3) [T] to change a book or play so that it can be made into a film, TV programme etc.

Як бачимо, англійський варіант перекладу вищезазначених термінів характеризується багатозначністю, одне значення з яких є загальноживим, а інше використовується у межах певної науки (сільське господарство, біологія, психологія).

У досліджуваних словниках було зафіксовано терміни з одним значенням:

акліматизатор (СУМ 1, 27) – 2) фахівець з акліматизації; 2) спеціально обладнане приміщення для акліматизації чого-небудь;

acclimatizator (Ling.);

акліматизація (СУМ 1, 27) – пристосування рослин або тварин до нових кліматичних та інших життєвих умов; акліматизування;

acclimatization (Ling.; DCO; CORD, 4; APCXC, 12; DA, 2) *noun* the process of adapting to a different environment (NOTE: This process is known as **acclimatisation** if the changes occur naturally and **acclimation** if they are produced in laboratory conditions.);

бактеризація (СУМ 1, 92) – дія за знач. бактеризувати;

bacterization (Ling.; APCXC, 63);

бактеріальний, бактерійний (СУМ 1, 92) – прикм. до бактерія;

bacterial (Ling.; CORD, 10; APCXC, 63; MED, 89; DCO) – caused by, made from, or relating to bacteria;

bacterial (DA, 19) – *adjective* referring to or caused by bacteria.

Проте не всі терміни мають однозначний переклад. Нами було розглянуто українські сільськогосподарські терміни, що мають декілька англійських варіантів, а лексеми «акліматизований» та «бактерицидний» під час перекладу можуть набувати ознак різних частин мови:

акліматизований (СУМ 1, 27) – дієпр. до акліматизувати;

seasoned, naturalized (Ling.), naturalized (APCXC, 512; MED, 944) *adj* 1) a naturalized citizen is someone who has officially become a citizen of a country in which they were not born; 2) a naturalized plant or animal is one that grows or lives in an area that people brought it to long ago;

seasoned (MED, 1279) *adj* 1) experienced in a particular activity or job; 2) containing seasonings to improve flavour;

seasoned (DCO) *adj* having much experience and knowledge of a particular activity;

naturalized (DCO) *verb* to make someone a legal citizen of a country that the person was not born in;

акліматизування (СУМ 1, 27) – дія за знач. акліматизувати і стан за знач. акліматизуватися;

acclimatization (CORD, 4; Ling.; DCO; APCXC, 12; MED, 8);

acclimatization, acclimatization, acclimation (DA, 2) *noun* the process of adapting to a different environment

(NOTE: This process is known as acclimatization if the changes occur naturally and acclimation if they are produced in laboratory conditions.);

акліматизувати (СУМ 1, 27) – пристосовувати рослини або тварин до нового клімату, до нових умов життя;

acclimatize (CORD, 4; Ling.; APCXC, 12; MED, 8) – *verb* [I/T] to become familiar with a new place, different weather conditions, or new situation;

acclimatize, acclimatise (UK), acclimate (USA) (DCO) – to (cause to) change to suit different conditions of life, weather, etc;

бактерицидний (СУМ 1, 92) – здатний убивати бактерії;

bactericidal, germicide (Ling.);

germicidal (CORD, 10);

germicide (DCO) – *noun* substance that kills germs;

germicide (DA, 112) – *adjective, noun* a substance that can kill germs;

germicide (MED, 592) – *noun* [C/U] a substance that kills bacteria.

Український термін «акліматизуватися» є однокомпонентним, на відміну від англійського варіанту, але зберігає лексичне значення:

акліматизуватися (СУМ 1, 27) – 1) пристосовуватися до нового клімату, до нових умов життя; 2) про людину;

to become acclimatization (CORD, 4);

acclimatization (APCXC, 12);

acclimatize yourself to sth (MED, 8);

acclimatize oneself (Ling.).

Вибір найкращого варіанту перекладу залежить, на нашу думку, від контексту, а також синонімія термінів використовується з метою уникнення повторів.

Серед досліджуваних термінів деякі з них та похідні від них були представлені лише в українському варіанті:

акліматизаційний (СУМ 1, 27) – прикм. до акліматизація;

бактеризувати (СУМ 1, 92) – піддавати дії бактерій (насіння, молоко, ґрунт);

вегетативно (СУМ 1, 315) – присл. до вегетативний.

Оскільки вищезазначені терміни є частиною загальнолітературної мови, до них можна застосувати такі загальноприйнятні способи перекладу як підбір лексичного еквіваленту, калькування, описовий переклад, а також переклад за допомогою використання родового відмінка, і переклад з використанням різних прийменників.

Термін «вегетативний» в англійській мові є однозначним, а в українській – має як пряме значення, так і переносне:

вегетативний (СУМ 1, 314 – 315) – 1) пов'язаний з ростом і живленням рослинних і тваринних організмів; 2) *перен.* Позбавлений суспільних інтересів; обивательський; 3) стос. до способу розмноження нестатевим шляхом;

vegetative (Ling.; APCXC, 809; DCO) – *adjective* alive but showing no brain activity;

vegetative (DA, 257) – *adjective* referring to plants;

vegetative (MED, 1591) – *adjective formal* relating to plants or the growth of plants – Persistent vegetative state.

Отже, можна стверджувати, що полісемія існує у наукових термінах. Під час перекладу деякі українські та англійські варіанти можуть набувати як прямого, так і переносного значення. Проте, ефект багатозначності у межах лише однієї науки неможливий, адже наука вимагає точності та уникнення подвійного тлумачення терміна. Саме тому перекладачам необхідно використовувати спеціалізовані словники.

Список скорочень використаних джерел:

- АРСХС** – Англо-русский сельскохозяйственный словарь / Под ред. В. Г. Козловского, Н. Г. Ракипова. – М. : Рус. яз., 1983. – 880 с.
- СУМ** – Словник української мови : [в 11 т.]. – К. : Наукова думка., 1970. – Т. I. – 800 с.
- CORD** – Concise Oxford Russian Dictionary. – Oxford University Press, 1998. – 1007 p.
- DA** – Dictionary of Agriculture : third edition. – London, 2006. – 269 p.
- DCO** – <http://dictionary.cambridge.org/>
- Ling.** – <http://www.lingvo.ua/ru>
- MED** – Macmillan English Dictionary : for advanced learners. – Oxford, 2006. – 1692 p.

Література:

1. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М., 1977. – 245 с.
2. Колесник Н. А. Лінгвостилістичні особливості англomовних наукових текстів аграрної тематики/ Н. А. Колесник // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 39. Філологічні науки. – 2008. – С. 100- 105.
3. Нелюбин Л. Л. Учебник военного перевода / Л. Л. Нелюбин, А. А. Дормидонтов. – М. : Воениздат., 1981. – 218 с.
4. Симоненко Л. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Людмила Симоненко // Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 3-8.
5. Панько Т. І. Українське термінознавство: [підручник] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
6. Помігуєва Л. П. Смыслові зв'язки між компонентами англійських термінологічних словосполучень / Л. П. Помігуєва // Філологічні трактати. – Том 2. – № 3. – 2010. – С. 87-93.
7. Суперанская А. В. Терминология и номенклатура / А. В. Суперанская // Проблематика определенных терминов в словарях разных типов. – Л. : Наука, 1976. – С. 73-78.